

ИВИЦА ПЕТРОВИЋ

Академија за националну безбедност

Београд

ВЕСНА АЛЕКСИЋ

Правни факултет

Београд

УДК 343.9:351.78

Прегледни рад

Примљен: 29.04.2018

Одобен: 25.05.2018

Страна: 125-136

ИСТОРИЈСКИ АСПЕКТ РАЗВОЈА ОБАВЕШТАЈНОГ РАДА

Сажетак: Данас, када развијене земље теже глобализацији, оне истовремено желе да заштите свој простор од разних опасности. Огроман страх развијених земаља изазивају тероризам, корупција и организовани криминал, док се земље у транзицији углавном декларативно опредељују за борбу против ових појава, а у пракси мало шта чине да их истински сузбију. Све активности свде се на рутински рад полиције и правосуђа, без значајних резултата.

Савремени облици организованог криминала често подразумевају одређене међународне везе између различитих криминалних организација. Међународне размере деловања организованог криминала су типичне за нека кривична дела попут кријумчарења, трговине људима, неовлашћене производње, држања и стављања у промет опојних дрога, прање новца итд.

Предмет истраживања у овом раду је настанак обавештајног рада током развоја цивилизације и историјски аспект инфилтрације полиције у криминогену средину. Обавештајни рад је настао већ са првим знацима развоја друштва и током времена еволуирао је великим напретком, у коме су протагонисти човек и друштвена заједница.

Циљ истраживања обавештајног рада је да се што боље кроз историјски развој упозна природа овог института и начин његовог деловања. На тај начин сазнали смо и смисао његовог увођења у законодавство.

Кључне речи: организовани криминал, обавештајни рад, агент провокатор, прикривени иследник, посебне доказне радње

Историјски профили обавештајног рада током развоја цивилизације

На почетку развоја цивилизације када су се главешине међусобно познавале и када су добро познавали бојно поље, била је веома ограничена потреба за организованим обавештајним активностима. Када су се племена уплела у сукобе, услови су се променили и главешине су упркос сазнању ко су супарници, осетиле потребу за детаљнијим информацијама о противницима и о под-

ручју где би требало да се одвију сукоби – битке. Потреба за брзим и ефикасним померањем бројних група војника довела је до тога да се стекну неопходна сазнања о терену, положају непријатеља, његовој снази и активностима. Просечан војник није био погодан за прибављање овог типа информација, иако вешт са оружјем и веома снажан, ипак није био способан да продре у непријатељске редове или да обави процену. У том смислу, првобитне „обавештајне службе” су се служиле лицима која су за то одређена и која су била у стању да процене важне информације након одговарајуће обуке.

У старом Египту¹, народ Хиксос је имао обавештајну организацију која је била изненађујуће ефикасна, која се служила различитим средствима комуникације, за то време, од бакљи до штафета и која је имала специјалне јединице за извиђање на терену и хватање заробљеника ради саслушавања. Ово је једно од првих сведочанстава о постојању систематичне процедуре која има за циљ прикупљање података. ... Ако се изузму библијске напомене, први који је писао и документовао значај података о истинском или потенцијалном непријателју, био је Sun Cu из V века п.н.е., са приручником о стратегији „Уметност ратовања”.

Он је тврдио да: ”Оно што омогућава разборитом владару и успешном generalу да зада ударак и да освоји и да дође до циљева је претходно saznanje”. Свако претходно saznanje је представљала по Sun Cuu, основ за предviđanja.

Још једна занимљива тврдња међу ставовима Sun Cua: ”Poznavanje суштине sveta могуће је само путем предviđanja; Saznanja из области природних наука доступна су путем индукције; универзални закони могу да се провере путем математичког рачунања; понашање и способност непријателја, могу се сазнати само и искључиво преко spijuna”.

Епоха класичне Грчке² има примере личности које су обављале осетљив задатак информатора, опсерватора и уходе: помињу се у Хомеровим еповима у IX веку п.н.е., о стратегијама које су употребљене ради освајања Пелопонеза. Тукидид (460.-396.п.н.е.) у свом делу Пелопонески рат и други историчари, помињу да је у Атини постојала група информатора који су се звали Сикофанти, који на основу посла који су обављали, могу да се поистовете са савременим контраобавештајцима. Затим, прича се о чувеној Криптеји, односно организацији која је имала за циљ да предупреди побуне робова. Историчар Ксенофонт у свом делу Хеленике, шпијунима приписује заслугу за спас десет хиљада грчких плаћеника кој су се повлачили из Месопотамије. У Историјама, Полибије описује да се код Грка служба обавештавања одвијала уз помоћ агената званих Катаскопои. Треба поменути и фигуру Грка Симона који је преваром убедио Тројанце да пусте коња унутар градских зидина.

Међутим, права правцата обавештајна служба која је привлачила пажњу и изазивала дивљење Грка била је персијиска обавештајна агенција звана „краљеве очи и уши”.

Са Митридатом VI, краљем Понта сазнаје се за још један пример организоване информативне активности: Он је био геније са интелектуалне тачке

¹ www.Parodos.it, Profili storici di intelligence

² www.Parodos.it, Profili storici di intelligence

обзиром да је одлично знао двадесет и два језика и лично се бавио прикупљањем информација, тумарајући пешице Малом Азијом. У току I века п.н.е., његова војска је представљала највећу претњу римској хегемонији Медитерану.

У периоду од оснивања Рима, до Пунских и Галских ратова, информације су пружали Експлоратореси, који су деловали на границама државе прикупљајући обавештења о снази, бројности и намерама суседних народа и Делатпреси, који су ангажовани ради разоткривања великог броја престапа, стварних и фиктивних. Још један начин да се прикупе обавештења био је да убаци учеснике дипломатских мисија Трибуни и Центуриони камуфлирани у робове, како би на што једноставнији начин могли да ступе у фамилијарну комуникацију, да се зближе са колегама из супротног табора и да сазнају, нпр. за алтернативне приступе граду или табору, број непријатељских војника и ко су им савезници.³

Цар Август је током свог принципата 27-14 пре наше ере, основао специјалну службу за преношење политичко-војних порука под називом *Cursus Publicus*, са циљем да побољша ниво безбедности у достављању порука, што је у време републике било у надлежности приватних предузећа. Прву агенцију која је заслужила назив тајне службе, вероватно је створио Домицијан, нешто пре 100 године после Христа: римска тајна служба настаје из једне важне реформе коју је спровео Домицијан који је основао Г-4 или службу за снабдевање царске свите, преторијума, коју су чинили подофицири и центуриони, који су као Фрументари (они који деле жито), прикупљали свуда информације.

У време Диоклецијана, забележено је оснивање једне обавештајне групе под називом *Agentes in Rebus*: они су били цивили без униформе који су били под руководством једног официра – Шефа службе, који су радећи упоредо са агентима из других служби безбедности, имали специфичан задатак да контролишу државне личности од угледа. С временом је „Шеф службе” постао еквивалент „Министру информисања”.

Велике војсковође као Ханибал и Јулије Цезар, постигли су успехе управо захваљујући наглашеној обавештајној способности: један је у III веку п.н.е., пре своје кампање против Рима, инфилтрирао своје агенте у северну Италију и међу најважнијим информацијама које су морали да доставе била је она која се односила на путеве којима је требало да прође његова војска са коњицом и слоновима. Други се између 55 и 54 год.п.н.е., послужио изасланицима и уходама, који су му пружили драгоцену обавештења, за освајање Британије.

У XIII веку монголски цар Џингис Кан, не само да се служио извиђачима, за истраживање, већ је користио и „агенте” који би се наменски инфилтрирали да би ширили гласине о његовој суровости и смелости. Цар Велики Могол Акбар је задњих деценија XVI века настојао да прошири и учврсти монголску власт у правцу југа те је ангажовао шпијуне међу живљем, нарочито међу аскетама – испосницима, познатим по борбености и грубости⁴.

³ www.Parodos.it, Profili storici di intelligence

⁴ www.Parodos.it, Profili storici di intelligence

У Средњем веку и касније, користе се називи доушник, извиђач, курир, гласник, шпијун, ради обављања истрага, истражних акција. Прва сведочанства о употреби израза шпијун, иначе реч немачког порекла *Rahia* и *Sraithon*-шпијун ухода, могу да се нађу у статутима општине Вићенца 1264.и у једном спису Сан Ђимињана 1269.године, где може да се прочита: ”да би се платили шпијунски који се упућују о трошку општине”. Иноватор у области информисања био је Густав Адолф из Шведске, који је у XVI веку организовао најмодернију војску у Европи и који је прикључио свом стабу и шефа извиђача, те је предухиторио за један век аналогне службе у француској и немачкој војсци.

Један од првих примера стратешке обавештајне активности коју је спровела једна приватна агенција, представљена је кроз активност разних банкарских институција средином XVI века. Ипак,важно је подсетити да су активностима великих банака, као претходница у Средњем веку биле активности стратешког информисања, које су спроводили западноевропски трговци. За њих су сазнања економске природе, обичаји и навике политичка сазнања и она која су се тичала комуникације међу народима и европских држава, била одлучујућа за успех или неуспех у вођењу послова.

Пример увођења ефикасне и свеприсутне обавештајне службе може да се препозна у економској политици Млетачке републике која,у потрази за новим подручјима за ширење трговине,у почетку се служила информацијама које су прикупљали гласници и извештачи који су касније прерасли у праве правцате „тајне агенте”.

У том смислу занимљиво је дело Паола Прета које износи историјат венецијанске шпијунске активности и како је ова поморска република, преко ефикасне истражне мреже, постала трговинска сила. На основу информација добијених из контраобавештајних докумената, Прето приказује низ детаљних података о шпијунској активности странаца у Венецији, уз посебан осврт на турску активност, на оскијску – *Oscocchi*, енглеску шпијунажу, на шпијунажу Цркве у Републици Венецији и осталих италијанских држава.

Свет шпијуна-ухода препознаје различите категорије, међусобно разграничене као сто су: поштовани шпијунски, учени људи, трговци, фратри, попови, бискупи и кардинали, бандити, порочни људи и разнородан свет, жене и јевреји⁵.

Прето истражује и случајеве тзв.за здравство и за воде, насталих из потребе да се прикупе сазнања у случају тешке епидемије. Његово истраживање говори о томе како да се дошло до информација о пројектима суседа, како су се подплатили функционери, како се саботирала водоводна постројења која наносе штету њеним интересима. У Претовом раду, истичу се личности, чувени шпијунски из XVII века и ради се о тројци-Микеланђело Боцини, Говани Катанео и Ђакомо Казанова. Управо је заслуга Казанове, чувеног по вештини прерушавања, што је израз тајни агент уведен 1771.по први пут у шпијунску терминологију Венеције.

⁵ www.Parodos.it, Profili storici di intelligence

По угледу на венецијански модел, у Енглеској је 1573. министар сир Френсис Валсингам, створио за краљицу Елизабету I, прву тајну британску службу *Sis – Secret Intelligence Service*. У то време се причало да је министар регрутовао своје агенте међу најуспешнијим студентима Оксфорда и Кембриџа.

Највише иновација у области обавештајног рада, могу да се припишу Наполеону Бонапарти који је унапредио шпијунску активност математичким, техничким и научним знањима које је поседовао, уз војно образовање које је имао, био је први војсковођа који је унапредио тајну службу у ранг рода у војсци. Пре претходнице Наполеон је упућивао мале групе тајних агената, изузетно вештих, који су опсервирани терен, проучавали су вође у својству политичких посматрача, као војници истраживали су у редовима војника, записивали су податке о економској ситуацији и о залихама непријатеља, у својству владиних комесара и као неке радознале обичне жене из народа које оговарају, прикупљали су сваки тип сазнања у касарнама, на селу, било где. Управо у време Наполеона, у Француској је настала прва обавештајна организација заслугом *Josepha Fouchea 1763.-1820*. Он је за кратко време организовао најбољу тајну службу која никада до тада није постојала у Европи. За само две године створио је шест различитих Тајних Служби: једном службом је он лично управљао у својству министра полиције, друга је била повезана са националном Жандармеријом, трећа је била у надлежности Префета у Паризу, четврта је била повезана са војним гарнизомом, пета је била самостална и у надлежности официра, специјализованих из „Куће Бонапарте” и шеста такође самостална која је била у саставу Министарства спољних послова. Тада је у Паризу створена и прва независна „Агенција за шпијунажу”, за рачун трећих лица. Идеју је добио француски авантуриста који је био побегао у Лондон, гроф Д’Антрег, који је отворио једну агенцију вешто камуфлирану под трговачком етикетом, преко које је продао Аустрији, Русији и Енглеској, одличне информације дипломатског, политичког и војног карактера.

У области прикривене активности највећи иноватор је био Ежен Франсоа Видок (1775.-1857.) Он је као затвореника у Француском затвору, где је био због дезертерства, фалсификовања, крађе и подвођења, у више наврата успео да побегне и сваки пут би га полиција ухапсила док се није понудио да сарађује под условом да се заташкају у судској архиви кривична дела која је био починио. Видоку је поверен задатак да се врати у француски затвор у својству шпијуна и за двадесет један месец од других затвореника прикупио је информације које су омогућиле француској полицији да пресретну затворенике који су планирали да побегну из затвора. Видок је 1812. постао шеф прве велике савремене полиције, Бригаде безбедности, односно данашње Националне безбедности и 1833. основао је прву приватну агенцију *Office of intelligence*. Полицијски метод који је Видок примењивао, приликом вођења истраге, састојао се у томе да своје људе пусти с ланца, углавном бивше криминалце као сто је то био он, као и своје информаторе. Служећи се техником прерушавања, Видок је посећивао места на лошем гласу са прецизном намером да освоји симпатије криминалаца и да стекне њихово поверење како би их навео да му се поверавају или да му саопштавају информације које би он касније

употребио против њих. Видок је захваљујући искуствима из криминалног миљеа, познавању обичаја и кодекса понашања света криминала као и захваљујући емпатији коју је поседовао и коју је користио да би криминалци варали своје другове у замену за имунитет или неку другу накнаду, имао улогу онога кога ми у данашње време дефинишемо као агента провокатора. Његова техника у вођењу истраге састојала се у убацивању, служећи се камуфлажом, у одређене криминалне контексте, где је успостављао везе са циљем да наведе криминалце на крађу како би их после ухватио на делу.

Прва полицијиска снага – служба, настала је у Лондону 1829. Први шеф полицијиске управе био је Сер Роберт Пил јуниор и управо је у Енглеској, 1842. настала прва истражна агенција под називом Criminal Investigation Division.

У Њујорку је полиција 1836. почела да користи агенте у цивилу који су се називали „Сенке”, који су се мешали са људима, у поворкама или другим јавним дешавањима са циљем хапшења лопова. Прво полицијско одељење у САД организовано по узору на Лондон, Metropolitan Police Department, настало је 1845. у Њујорку и у току наредних десет година отворена су полицијска одељења-уреди у већини америчких градова⁶.

Године 1850. године, детектив Алан Пинкертон, како би се супротставио растућем феномену крађа по банкама, возовима, дилижансама, основао је у Чикагу „Pinkerton National Detective Agency”. Агенти су често радили притајено и глумили су криминалце како би се домогли банди лопова. Символ Пинкертонове агенције било је око. Термин „private eye”, значио је да су Пинкертонови агенти били увек у потрази за криминалцима.

Првих година двадесетог века, Полицијиско одељење Њујорка, у борби против криминала, убацивало је прикривене полицајце у бројне квартове града. Сваку групу полицајаца сачињавали су агенти који су били етнички слични људима из средина где су радили, те су успевали лако да се уклопе у социјални миље и обављали су успешно операције у области превенције и контроле криминала. У истрагама, полиција се служила достављачима информација, они су пружали драгоцену обавештења о криминалцима, а за узврат или су добијали новац или их нису кажњавали за кривична дела. Прикривени полицајци су 1960. године служили у истрагама које су се тичале насилних политичких групација.

У оквиру изузетно широког поља деловања шпијунаже, током Првог светског рата, потребно је подсетити на Маргарету Гертруду Зеле, Мата Хари-Светлост дана, алиас агент X21, из Берлина коју су Французи стрељали 1917. године и која је равноправно радила за Немце, Французе, Енглеze. Најинтензивнија обавештајна активност је била између два светска рата, поготово ако се узме у обзир велики број држава укључених у сукоб.

Током Другог светског рата, у најпознатије протагонисте шпијунских афера, убрајају се Пол Тумел, односно А54, члан Немачких војних служби кога су СС ликвидирали због сарадње са Чехословачком. Рихард Сорге, Ика, сов-

⁶ www.Parodos.it, Profili storici di intelligence

јетски шпијун у Јапану који је обешен 1944., Албанац Ељеса Базна звани Цицero, изванредан немачки агент, Југословен Душко Попов звани Трицикл, агент Абвера, који је касније прешао на страну САД.

Историјски аспект инфилтрације полиције у криминалну средину

Од XVI века националне државе су увелико користиле тајне технике рада, не би ли заштитиле своје политичке и економске интересе. Власти су у специјалним оделима отварале дипломатске преписке, регрутовале потказиваче (шпијуне) и слале их да сазнају тајне намере-њихових противника. Први модерни полицијски апарат створен је у Паризу, крајем XVII века, у коме је јавни ред дефинисан кроз заштиту политичког реда у граду. Методе рада француске полиције постепено су прихватане и у другим државама, па и Британији, у којој је опонирање континенталном „шпијунском систему” рада било прилично јако.

Тајне полицијске методе рада у Европи представљале су битну одлику модерних полицијских система тога доба и непосредно је везан са каснијим развојем исте у САД-у. Историја и друштвене околности су хтеле да се „нове” америчке тајне технике, током друге половине, а нарочито треће четвртине XX века, поново врате у њихову колевку - Европу. Изложићемо краћи историјски приказ метода инфилтрације у криминалну средину кроз пример Француске и САД-а.

*Француска*⁷

На захтев аустријске краљице, Ле Маире је 1770.године написао опширан преглед начина организације и функционисања париске полиције, у којем су посебно интересантни били полицијски инспектори, чланови озлоглашеног „bureau de surete” (биро за безбедност). Ова јединица била је задужене за тајне истраге и сакупљање информација о приватном и јавном животу грађана, а њени инспектори су уобичајено радили као тајни агенти, уз ангажовање три категорије потказивача, и то осматрача (fr. *observateurs*), шпијуна (fr. *espions*) и доушника (fr. *Basse-mouches*). Наведени сарадници полиције плаћани су да би држали под сталним надзором важне и утицајне људе, преносили гласине везане за политичке ставове и социјалне везе, сакупљали информације о проституцији, те реализовали операције „купи-хапси” (en. *buy-bust*) забрањених роба. Неке процене су указивале да је у подручју Париза, 1753 године, било око 3000 таквих особа.

Револуционари су званично презрели предреволюционарни шпијунски (тајни полицијски систем рада, мада је он након кратког периода обновљен и ојачан, у циљу борбе против унутрашњих и спољњих непријатеља револуције. Joseph Fouché, Наполеонов министар полиције, први је конструисао модерни

⁷ „Undercover-PoliceSurveillanceinComparativePerspective” (Fijnaut, C, Marx, G. -editors, 1995) и „Undercover- PoliceSurveillanceinAmerica” (Marx, G., 1988).

државни полицијски апарат француске државе. Ослањајући се на претходни систем, разрадио га је и прилагодио постреволуционарном стању у држави.

Када је Fouché 1799.године први пут постао шеф „ministere de la police generate” (министарство опште полиције), формулисао је своје идеје о сврси, функцији и организацији модерне полиције. Његов мото је био да полиција увек мора да буде спремна и да делује - али потајно. Ову службу Fouché је видио као „министарство акције” - тајну и моћну силу која је незаменљиво оружје у рукама владе. У складу са полицијском филозофијом, која се мањим делом разликовала од принципа предреволуционарне полиције Париза, он је свом министарству дао специјализоване улоге широм Наполеоновог царства.

На основу гледишта да је суштина полицијског посла у континуираном надзору свих делова друштва, неколико одељења и бироа министарства полиције, посебно Друго одељење тајне полиције (la surete generate et la police secreete), дневно су сакупљали информације из читавог царства, са посебним акцентом на политичкој опозицији, одржању јавног реда и криминалитету. Такве информације су сумиране у тајним дневним билтенима, који су приређивани за потребе самог Наполеона. Ово је био први модерни европски полицијски обавештајни систем.

У свему претходно реченом веома значајну улогу имао је и Ежен Видок. Упркос, или можда управо ради његове криминалне прошлости, он је 1811.године дошао на чело фамозног Бироа за безбедност у полицијској префектури Париза. Његови бројни обожаваоци сматрају га оснивачем, односно „изумитељем” тајне полиције. Поменути Биро био је наставак постојања и рада истоименог бироа, основаног почетком XVIII века у оквиру париске полиције. Разноврсне тајне технике су произилазила искључиво из Видокове сналажљивости, јер је он био храбар и креативан мајстор тајног прикупљања информација, што му је донело опште признање.

Упркос променама политичког режима, тајна полиција у Паризу и Француској наставила је са радом, једнаким интензитетом као и у првој половини XIX века. На челу „bureau de surete” Видок је „преживео” Наполеонов пад 1815.године. На политичком, као и пољу сузбијања криминалитета, париска полиција је остала зависна од услуга свих врста доушника, шпијуна и агента. Истраживања су показала да се и у другим великим европским градовима тог периода изузетна пажња придавала тајним полицијским методама, као генералној полицијској стратегији.

Француска влада је 1855.године основала државну „специјалну полицију”, не би ли повећала напор над политичким опонентима. Да би се прикрила њена права сврха, названа је „Специјалном агенцијом за напор железнице” (fr. Service special de surveillance des chemins de fer).

САД-е⁸

Заједно са Енглеском, САД су традиционално делиле страх од централизованих, трајно формираних полицијских снага, удружених и организованих

⁸ „Undercover-PoliceSurveillanceinComparativePerspective” (Fijnaut, C, Marx, G. -editors, 1995) и „Undercover- PoliceSurveillanceinAmerica” (Marx, G., 1988).

система доушника и шпијуна. Ови страхови су у САД-у посебно изазвани из њихове борбе за стицање независности. Прва градска полиција састојала се од неуниформисаних ненаоружаних лица, која су одражавала државне анти-војне ставове. По узору на Лондон, многи велики амерички градови су до 1850 године оформили униформисана градска одељења. Већина њих имала је ограничена или готово никаква законска овлашћења у откривању и сузбијању злочина.

По узору на Велику Британију, други део XIX века довео је до развитка детективских бироа и систематичнијих веза полиције и криминалаца, односно лица из „подземља”, са већим поуздањем у коришћење доушника (en. informer) и прикривених мера у сузбијању злочина. Локалне банде, улични криминалци, пијанци и релативно неорганизовани побуњеници, који су шокирали узорне грађане у првој половини XIX века, су устукнули пред обученим и инвентивним професионалцима, који су користили најновије технологије и добро се сналазили у легалном систему сузбијања злочина. Зато су методе „издаје и преваре” виђене као неопходне за ефикасан одговор преварантима, џепарошима, фалсификаторима и провалницима, те идеолошки инспирисаним завереницима, који су се јављали у све већем броју. Манифестовали су се нови облици криминалитета, фалсификовање новца и други монетарни преступи, преваре и трговина наркотицима. Детаљно планирана и конспиративна природа ових злочина усмерила је полицијске органе на терен тајних начина долажења до информација и доказа.

До краја XIX века детективски бирои су се развили у већини градова. Први детективи су били цивили - неретко са криминалних рубова или чак из саме средине криминалног милеа. Уобичајени детективски методи били су толерисање рада разних „снабдевача порока” (сводници), инфилтрација и систем повратка украдене-имовине, познат као „компромис”у који је укључивао прављење договора са криминалцима. Умрежавање детектива и криминалаца доводило је до честих скандала, чак и када су детективи регрутовани из униформисаних полицијских ођела. Англо-америчка правна традиција и недостатак федералних кривичних закона, негативно су утицали на формирање националних полицијских служби већег значаја, све до XX века.

У недостатку свега, осим минималних полицијских снага на федералном нивоу, приватне агенције су попуњавале празнину у државним полицијским службама. Пинкертон и друге агенције примарно су осниване за потребе приватних индустријских интереса, попут железнице, рудника и разних фабрика. Тако су се пре Грађанског рата, Пошта и Министарство финансија у свом раду ослањали на приватну Пинкертон-ову агенцију. У тестирању запослених на лојалност и потрагама поводом извршених пљачки и крађа, Пинкертон је представио модерније, рационализоване форме тајног рада, у којим истрага није била зависна од специфичне тужбе.

Ера реконструкције државе, након Грађанског рата, убрзала је пораст федералних полицијских снага у структурама пораженог Југа. Тајни методи рада коришћени су да би се осигурала примена грађанских права на црнце, као и откривању илегалних дестилерије алкохола.

Раних година XX века поштанске власти су почеле користити прикривену тактику у сакупљању доказа против порнографије. Харисонов закон (en. Harrison Act), из 1914. године, који је прогласио дистрибуцију немедицинских дрога федералним злочином, као и 18. амандман Уставу из 1920. године (увођење прохибиције), резултирали су стварањем јаким државних снага за борбу против илегалне трговине наркотицима и алкохолом у Министарству финансија. Током неколико година, број федералних агената задужених за спровођење прохибиције досегао је 4000, цифру која је знатно превазишла све дотадашње федералне детективске снаге. Акције забране дистрибуције наркотика и алкохола често су биле праћене инвентивним и, често тајним акцијама.

Биро за истраге (касније назван Федерални биро за истраге - ФБИ) оформљен је 1908. године од стране председника Roosevelt-а, без сагласности Конгреса. У свом оперативном раду трагању за бегунцима од закона и налажењу потребних информација, значајно је користио доушнике и пасивни надзор. Тако је нпр. после бекства познатог злочинца Dillinger-а, 1934. године, ФБИ отпочео обимну потрагу, успостављајући нове контакте и користећи нове доушнике из подземља. Свако место у коме је Dillinger икада боравио покривано је са макар једним шпијуном или државним агентом. Убачени агенти су требали покривати надзирано место са других локација, изнајмљујући собе или станове преко пута њега.

Агенти ФБИ-а су некада узимали и извесне тајне (легендиране) улоге у расветљавању појединих злочинима попут улоге возача таксија у случају плаћања отмичарима, инфилтрације на радно место у циљу присмотре осумњиченог изнуђивача или саботера, или убацивања у менталну болницу као пацијента да би сакупили докази о осумњиченом који се представљао неурачунљивим, не би ли избегао суђење. Ипак, за разлику од Министарства финансија и Бироа за наркотице, ФБИ прилично дуго није користио комплексне тајне акције у ислеђивању конвенционалног криминалитета, већ су тајне методе највећим делом примењиване у политичким истрагама, током којих је некада трпио и критике, попут случаја „Palmer Raids” из 1919-1920. године, који се односио на незаконито скупљање и депортацију осумњичених радикала.

Тајне активности ФБИ-а добиле су на интензитету 1936. године, када је председник Роосевелт повео истрагу о комунистичким и фашистичким групама у САД-у. У послератном периоду, пажња ФБИ-а била је усмерена на инфилтрацију у редове комунистичке партије. С обзиром да су се политички немири, социјални покрети и грађански нереди током 60-тих година повећали, ФБИ је своју пажњу усмерио и на друге групе, попут Куу Клук Клан-а. Његове активности су од сакупљања разноврсних обавештајних података прерасле у класичне котраобавештајне делатности, које су се ослањале на традиционалне истражне технике коришћене у борби са наркотицима, порнографијом и, у време прохибиције, алкохолом. И поред тога, на тајну полицију и конспиративне методе рада у сузбијању класичног криминалитета, од стране ФБИ-а се гледало са дозом подозрења. Док је подржавао широк спектар цивилних доушника у политичким стварима, посебно током „хладног рата”, Hoover је, као директор службе, оклевао у примени такве тактике у борби против организованог криминалитета.

Раних 70-тих година, смрћу директора Hoover-а, тајни полицијски рад у оквиру ФБИ-а се значајно мења, ширећи се и јављујући у новим облицима. Конспиративне тактике су усвојене од стране нових корисника и усмераване на нове „мете” и нове злочине. Примењујући често задивљујућу сналажљивост, агенти ове службе су продирали у криминалне средине до невероватног нивоа дубине. Чак и организовани криминалитет, за који се дуго мислило да је имун на инфилтрацију, био је подложен овим методама рада. Оно што је традиционално сматрано релативно маргиналном полицијском тактиком, применљивом у борби са „пороцима” и политичким „црвеним одредима”, постало је тактичка оштрица сузбијања организованог криминалитета на локалном и националном нивоу. Ова чињеница је евидентна из поређења речи водећег агента ФБИ-а Purvis-а из 1936. године, према којим владин агент не сме склапати нелегалне споразуме, нити примењивати незаконите тајне акције, без обзира на њихове могуће позитивне ефекте, са ставом другог агента ове службе, изнетим 40-так година касније, који истиче да тајне операције представљају оштрицу ФБИ-вих напора у разоткривању тајних криминалних активности.

Током 1973. године предузето је око 30 тајних истрага ФБИ-а, да би се до 1983. године овај број попео на готово 400. Увећање броја предузетих тајних операција не представља, само по себи, неки већи проблем, али оно што донекле забрињава јесте чињеница да се традиционалне форме и модалитети прикривеног рада мењају и допуњују новим, комплекснијим техникама.

У XIX века тајна полиција и њене методе рада постале су уобичајена полицијска стратегија сузбијања злочина у западној Европи, која је постепено усвајана и у САД-у.

У периоду након Другог светског рата у тајне полицијске методе гледало се са великим степеном подозрења, и исте су коришћене само у посебним приликама, са изузетком рада обавештајних служби током „хладног рата”. Тако је 60-тих и 70-тих година XX века већина европских полицијских снага била сумњичава у погледу нових, тајних иследних техника, пропагираних од стране америчког ФБИ-а. У случајевима када су те технике и коришћене, о њима се строго ћутало, због забринутости да би сазнање о њиховој примени могло узроковати одређене проблеме, те да такве методе рада јавност не би подржала.

Литература:

1. Abadinski, H.: Organised crime, Boston, 1981
2. Argentine di A.: The Mafias in Italy – u: Mafia Issues: Analyses and proposals for combatting the mafia today (ed. Savona E.), Milano, 1993.
3. Bugarски T., Dokazne radnje u krivičnom postupku, Pravni fakultet, Novi Sad, 2014.
4. Ignjatović DJ., Škulić M.; *Organizovani kriminalitet*, Beograd, 2010.
5. „Undercover-PoliceSurveillanceinComparativePerspective” (Fijnaut, C, Marx, G. - editors, 1995) i „Undercover- PoliceSurveillanceinAmerica” (Marx, G., 1988).
6. *Primena specijalnih istražnih sredstava*, Priručnik Saveta Evrope, Beograd, 2013.
7. Škulić M., Komentar Zakonika o krivičnom postupku, Beograd, 2011.
8. Škulić M. i Plić G., Vodič za primenu Zakonika o krivičnom postupku, Službeni glasnik, 2013.

9. Škulić M., *Organizovani kriminalitet, pojam, pojavni oblici, krivična dela i krivični postupak*, Beograd, 2015.
10. L. Stariene, *The Limits of the Use of Undercover Agents and the Right to a Fair Trial under Article 6(1) of the European Convention on Human Rights*, u: *Jurisprudence*, 2009,3(117), Mykolas Romeris University, 2009, str. 281.)
11. Polizia di stato - Undercover, članak mart 2014., Polizia moderna, Priredili – Michele Grillo, Salvatore F. Giannone- <https://poliziamoderna.poliziadistato.it>
12. Policia di stato-Undercover, članak mart 2014., Polizia moderna
13. Polizia di stato - Undercover, članak mart 2014., Polizia moderna- Priredili – Michele Grillo, Salvatore F. Giannone
14. United States Code, Title 28 - Judiciary and Judicial Procedure, Art II - Department of Justice, Chapter 31 – The Attorney General, Sec. 509. Functions of the Attorney General, Sec. 510. Delegation of authority, Sec. 533. Investigative and other officials; appointment; <http://www.law.comell.edu/uscode/>
15. www.Parodos.it, Profili storici di intelligence
16. www.poliziamoderna.poliziadistato.it
17. www.panorama.it/news/marco-ventura-profeta-di-ventura/fbi-indagine-mafia-italia-uza/, članak iz lista Panorama, 16.02.2014.
18. <https://mediacalabria.it/blitz-dellfbi-contio-i-narcotrafficienti-della-ndrangheta/>, članak objavljen 07.05.2015.
19. <https://www.fbi.gov/history/famous-cases/abscam>

HISTORICAL ASPECT OF THE DEVELOPMENT OF INTELLIGENCE WORK

Summary: Today, when developed countries are striving for globalization, they want to at the same time to protect your space from various hazards. The enormous fear of the developed countries are causing terrorism, corruption and organized crime, while countries in transition are generally declared declaratively to fight these phenomena, and in practice, little what they do to truly suppress them. All activities are reduced to the routine work of the police and the judiciary, without significant results.

Modern forms of organized crime often involve certain ones international links between different criminal organizations.

The international situation of organized crime is typical for Some offenses such as smuggling, trafficking in human beings are unauthorized production, possession and marketing of narcotic drugs, money laundering, etc.

The subject of research in this paper is the emergence of intelligence work during the development of civilization and the historical aspect of police infiltration Cryogenic environment. Intelligence was created with the first indications the development of society and over time evolved with great progress, in which are the protagonists of man and the community.

The goal of researching intelligence is to get the best out of history development meets the nature of this institute and the way it operates. To that way we also learned the meaning of its introduction into the legislation.

Key words: organized crime, intelligence, agent provocateur, concealed investigator, special evidence